

УДК 339.172:338.5:338.43(477)

*М. М. Ільчук,**д. е. н., професор, завідувач кафедри організації підприємництва та біржової діяльності,
Національний університет біоресурсів і природокористування України**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5129-6110>**О. А. Томашевська,**к. е. н., доцент кафедри організації підприємництва та біржової діяльності,
Національний університет біоресурсів і природокористування України**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2444-7259>**А. В. Фурса,**к. е. н., доцент організації підприємництва та біржової діяльності,
Національний університет біоресурсів і природокористування України**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6518-5286>**С. І. Ус,**к. е. н., доцент організації підприємництва та біржової діяльності,
Національний університет біоресурсів і природокористування України**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4296-5957>**В. Ю. Томашевський,**асистент кафедри організації підприємництва та біржової діяльності,
Національний університет біоресурсів і природокористування України**ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-1139-1372>*

DOI: 10.32702/2306-6814.2026.7.165

ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІЗОВАНИХ ТОВАРНИХ РИНКІВ ТА СИСТЕМА ЦІНОУТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ

M. Ilchuk,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Entrepreneurship Organization and Exchange Activity,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

O. Tomashevskya,

PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Entrepreneurship Organization and Exchange Activity,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

A. Fursa,

PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Entrepreneurship Organization and Exchange Activity,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

S. Us,

PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Entrepreneurship Organization and Exchange Activity,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

V. Tomashevskiy,

Assistant of the Department of Entrepreneurship Organization and Exchange Activity, National University of Life and
Environmental Sciences of Ukraine

FUNCTIONING OF ORGANIZED COMMODITY MARKETS AND THE PRICING SYSTEM IN UKRAINE

У статті досліджено теоретичні та прикладні аспекти функціонування організованих товарних ринків і системи ціноутворення в Україні в умовах трансформації економіки та воєнних викликів. Обґрунтовано роль організованих ринків як інституційного механізму забезпечення прозорості ціноутворення, ефективного розподілу ресурсів і інтеграції у глобальні товарні ринки. Визначено, що система ціноутворення в Україні має змішаний характер і формується під впливом як ринкових чинників, так і державного регулювання. Проаналізовано ключові проблеми

розвитку біржової торгівлі, зокрема низький рівень ліквідності, обмежену стандартизацію продукції, слабкий розвиток деривативів та недостатню інституційну довіру. Встановлено високу залежність внутрішніх цін від світових котирувань і значний вплив логістичних та валютних факторів у воєнний період. Окреслено основні напрями підвищення ефективності організованих товарних ринків, серед яких розвиток біржової інфраструктури, впровадження інструментів хеджування, цифровізація торговельних процесів та гармонізація регуляторного середовища з нормами ЄС. Реалізація запропонованих заходів сприятиме формуванню прозорої, конкурентоспроможної та стійкої системи ціноутворення в Україні.

The article examines the theoretical and applied aspects of the functioning of organized commodity markets and the pricing system in Ukraine under conditions of economic transformation and wartime challenges. The role of organized markets as an institutional mechanism ensuring transparent price formation, efficient resource allocation, and integration into global commodity markets is substantiated. It is determined that the pricing system in Ukraine has a mixed nature, combining market-based mechanisms with elements of state regulation, including export controls, fiscal instruments, and support programs for agricultural producers.

The study identifies key structural and institutional constraints that hinder the effective development of organized commodity markets, including low market liquidity, insufficient standardization of traded commodities, underdeveloped derivatives markets, and a lack of institutional trust among market participants. Particular attention is paid to the high dependence of domestic prices on global market benchmarks (CBOT, MATIF), which reflects the export-oriented nature of Ukraine's agricultural sector. Empirical observations indicate that this dependence is further intensified by exchange rate fluctuations, logistics costs, and external market volatility.

The impact of the full-scale war on pricing mechanisms is analyzed, highlighting disruptions in logistics, increased transportation costs, and the emergence of regional price disparities. The study emphasizes the growing importance of state regulation and international support mechanisms, particularly through the development of alternative export routes and market stabilization measures.

Strategic directions for improving the efficiency of organized commodity markets are proposed, including the development of exchange infrastructure, implementation of derivatives for risk hedging, digitalization of trading processes, enhancement of market transparency, and harmonization of the regulatory framework with EU standards. The implementation of these measures will contribute to the formation of a transparent, resilient, and competitive pricing system in Ukraine, capable of supporting sustainable development and strengthening food security in the context of global economic instability.

Ключові слова: організовані товарні ринки, біржова торгівля, ціноутворення, агропродовольчий ринок, деривативи, хеджування ризиків, цінова волатильність, інституційне середовище, ліквідність ринку, цифровізація торгівлі, державне регулювання, євроінтеграція.

Key words: organized commodity markets, exchange trading, pricing, agri-food market, derivatives, risk hedging, price volatility, institutional environment, market liquidity, digitalization of trade, government regulation, European integration.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Організовані товарні ринки виступають фундаментальним елементом сучасної ринкової інфраструктури, забезпечуючи формування прозорих і репрезентативних цінових сигналів, ефективний перерозподіл ресурсів та зниження транзакційних витрат для учасників економічних відносин. Їх функціонування сприяє підвищенню конкурентоспроможності національної економіки, розвитку агропродовольчих ланцюгів доданої вартості та інтеграції України у глобальні товарні та фінансові ринки. В умовах структурної трансформації економіки,

посиленої воєнними ризиками, логістичними обмеженнями та необхідністю адаптації до стандартів ЄС, роль організованих ринків істотно зростає, оскільки вони забезпечують інституційну основу для стабілізації ринкових процесів і мінімізації цінових коливань.

Механізм ціноутворення на організованих товарних ринках є складною багатофакторною системою, що формується під впливом взаємодії попиту і пропозиції, очікувань економічних агентів, рівня розвитку біржової інфраструктури, а також інституційних та регуляторних параметрів. Важливу роль відіграють такі чинники, як інформаційна прозорість, стандартизація біржових контрактів, наявність ліквідних інструментів (зокрема деривативів), а також ефективність державного нагляду.

Саме через організовані ринки формується об'єктивна ринкова ціна, яка виконує сигнальну, координаційну та стимулюючу функції, забезпечуючи узгодження інтересів виробників, переробників і трейдерів.

Водночас сучасний стан організованих товарних ринків України характеризується наявністю низки структурних диспропорцій і інституційних обмежень. Зокрема, значна частка операцій здійснюється поза біржовими майданчиками, що знижує рівень прозорості ціноутворення та ускладнює формування об'єктивних ринкових індикаторів. Недостатній розвиток похідних фінансових інструментів, обмежена ліквідність біржових контрактів, фрагментованість торговельної інфраструктури та низький рівень довіри до біржових механізмів стримують повноцінне функціонування організованих ринків. У сукупності це зумовлює необхідність удосконалення інституційного середовища, розвитку цифрових платформ торгівлі, гармонізації нормативно-правової бази з європейськими стандартами та впровадження ефективних механізмів державного і саморегулювального контролю, що сприятиме підвищенню ефективності ціноутворення та зміцненню продовольчої і економічної безпеки країни.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

У науковій літературі питання функціонування організованих товарних ринків та формування цін розглядаються крізь призму інституційної економіки, де ключову роль відіграють правила, контракти та рівень довіри між учасниками (Д. К. Норт; О. Е. Вільямсон). Сучасні дослідження вітчизняних учених (І. В. Свиноус, Р. С. Квасницька, А. Терещенко та ін.) акцентують увагу на структурних проблемах біржової торгівлі в Україні, зокрема низькій ліквідності, домінуванні позабіржових операцій та обмеженому розвитку деривативів. Міжнародні організації (FAO, Світовий банк, OECD, UNCTAD) підкреслюють важливість організованих ринків у забезпеченні прозорого ціноутворення та інтеграції у глобальні товарні ринки, а також високу залежність внутрішніх цін від світових котирувань. Водночас науковці наголошують на необхідності розвитку біржової інфраструктури, цифрових платформ і механізмів хеджування як передумови підвищення ефективності ціноутворення в Україні.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є дослідження особливостей функціонування організованих товарних ринків в Україні, аналіз системи ціноутворення та обґрунтування напрямів її вдосконалення в умовах євроінтеграції.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Організовані товарні ринки доцільно розглядати як інституційно структуровані системи обміну, в межах яких здійснюється торгівля стандартизованими товарами на основі біржових механізмів, чітко регламентованих правил та уніфікованих контрактів. Їх функціонування забезпечує формування об'єктивних ринкових цін, зниження трансакційних витрат, підвищення швидкості укладання угод і мінімізацію інформаційної аси-

метрії між економічними агентами. У контексті інституційної економіки, зокрема у працях Д. Норта та О. Вільямсона, наголошується, що результативність таких ринків безпосередньо залежить від якості інституційного середовища — сукупності формальних правил, неформальних норм, механізмів забезпечення виконання контрактів та рівня довіри між учасниками ринку [1; 2]. Саме інститути визначають рівень передбачуваності ринкових процесів, стабільність взаємодії та ефективність економічних рішень.

З позицій сучасних наукових підходів організовані товарні ринки виконують комплекс взаємопов'язаних функцій. Передусім це ціноутворююча функція, що полягає у формуванні ринкових орієнтирів (benchmark prices), які відображають реальний баланс попиту і пропозиції. Інформаційна функція проявляється у генерації та поширенні достовірної ринкової інформації, що знижує невизначеність і сприяє прийняттю раціональних управлінських рішень. Страхова функція реалізується через використання похідних фінансових інструментів, які дозволяють економічним агентам хеджувати цінні ризики та зменшувати вплив волатильності ринку. Інтеграційна функція забезпечує включення національних ринків у глобальні ланцюги доданої вартості, а регуляторна — сприяє формуванню цивілізованих правил торгівлі та підвищенню дисципліни ринку [3].

У науковій літературі ці аспекти отримали подальший розвиток. Так, М. Портер підкреслює роль організованих ринків у формуванні конкурентних переваг через прозорість ціноутворення та ефективну координацію учасників ринку. Представники теорії глобальних ланцюгів доданої вартості акцентують увагу на тому, що біржові механізми сприяють стандартизації продукції та інтеграції виробників у міжнародні ринки [4]. У свою чергу, дослідження учених у сфері фінансових ринків доводять, що розвиток деривативів є ключовим чинником підвищення стійкості товарних ринків, оскільки вони виконують функції страхування, цінового прогнозування та перерозподілу ризиків між учасниками [5].

Особливої актуальності набуває розвиток ринків деривативів в аграрному секторі, де високий рівень цінової волатильності зумовлений сезонністю виробництва, кліматичними ризиками та глобальними кон'юнктурними коливаннями. Використання ф'ючерсних та опціонних контрактів дозволяє виробникам, трейдерам і переробним підприємствам фіксувати майбутні ціни, забезпечувати фінансову стабільність та підвищувати прогнозованість доходів. Водночас, як зазначають вітчизняні науковці, ефективне функціонування таких інструментів в Україні стримується недостатнім розвитком біржової інфраструктури, обмеженою ліквідністю ринку та недосконалістю інституційного забезпечення [6].

В Україні організовані товарні ринки наразі перебувають на етапі інституційного становлення та структурної трансформації. Попри формальну наявність біржової інфраструктури, фактична активність на організованих майданчиках залишається обмеженою. За оцінками експертів та аналітичних оглядів аграрних ринків, частка біржових операцій у загальному обсязі торгівлі агропродукцією в Україні не перевищує 5—10 %, тоді як у розвинених країнах цей показник може сягати 40—60 % [7]. Переважна більшість контрактів укла-

дається на позабіржовому (ОТС) ринку, що знижує рівень прозорості ціноутворення, ускладнює формування об'єктивних ринкових індикаторів та обмежує можливість ефективного управління ризиками.

Серед ключових проблем функціонування організованих товарних ринків в Україні доцільно виокремити низький рівень ліквідності біржових інструментів, що проявляється у незначних обсягах торгів і вузькому колі активних учасників. Важливим стримуючим чинником є також недостатня стандартизація товарної продукції, зокрема в аграрному секторі, де значна варіативність якості ускладнює використання типових контрактів. Слабкий розвиток ринку деривативів обмежує можливості хеджування цінових ризиків: в Україні обсяг торгівлі ф'ючерсними контрактами є мінімальним порівняно з провідними світовими біржами (CME, Euronext), де деривативи становлять основну частку біржових операцій [8]. Додатково негативний вплив чинять низький рівень довіри до біржових інститутів, недостатня прозорість їх діяльності, а також фрагментарність нормативно-правового регулювання, яке ще не повною мірою гармонізоване з європейськими стандартами (MiFID II, EMIR).

Воєнні умови суттєво загострили існуючі диспропорції. Порушення логістичних ланцюгів, блокування морських портів у 2022—2023 рр., зростання вартості транспортування (у окремі періоди — у 2—3 рази), а також нестабільність експортних каналів значно підвищили рівень цінової волатильності на аграрних ринках. За даними міжнародних організацій, коливання світових цін на зернові у 2022 р. перевищували 30—40 %, що безпосередньо відображалось і на внутрішньому ринку України [9]. Водночас зросли ризики невиконання контрактів та зменшилися передбачуваність ринкової кон'юнктури, що ще більше обмежило розвиток біржових механізмів.

Разом з тим, у розвитку організованих товарних ринків України спостерігаються й позитивні тенденції. Зокрема, активно впроваджуються електронні торговельні платформи, які забезпечують підвищення доступності торгівлі, зниження трансакційних витрат і розширення кола учасників. Прикладом є розвиток електронних аукціонів (зокрема Prozorro.Продажі), які демонструють зростання обсягів реалізації окремих видів продукції та активів. Поступово відбувається інтеграція українських ринків у європейський економічний простір через "коридори солідарності" ЄС, що у 2023—2024 рр. забезпечили понад 50 % експорту агропродукції. Також спостерігається поява нових фінансових інструментів і ініціатив щодо розвитку товарних деривативів, зокрема у сегменті зернових культур.

Ціноутворення на організованих товарних ринках ґрунтується на взаємодії попиту і пропозиції, проте його реальна динаміка значною мірою визначається якістю інституційного середовища, рівнем розвитку біржової інфраструктури та ступенем інтеграції у глобальні ринки. Біржові котирування виконують функцію ключових індикаторів ринкової кон'юнктури, формуючи орієнтири для укладання контрактів, прийняття управлінських рішень і прогнозування цінових тенденцій. У розвинених економіках саме біржові ціни виступають базою для більшості контрактів (benchmark pricing), тоді як в Україні ця функція реалізується лише частково.

Система ціноутворення в Україні має змішаний характер, поєднуючи ринкові механізми саморегуляції з інструментами державного впливу. Держава здійснює опосередкований і прямий вплив на цінову динаміку через інтервенції (зокрема через Аграрний фонд у попередні періоди), встановлення експортних обмежень або квот, зміну ставок оподаткування (наприклад, ПДВ та митних режимів), а також через програми державної підтримки виробників. У кризові періоди, зокрема у 2022—2024 рр., значення державного регулювання посилюється, оскільки воно було спрямоване на стабілізацію внутрішнього ринку та забезпечення продовольчої безпеки.

Характерною особливістю українського товарного ринку є висока залежність внутрішніх цін від світових котирувань. Це обумовлено експортною орієнтацією аграрного сектору: у 2023—2024 рр. частка агропродовольчої продукції у структурі експорту перевищувала 55—60 %, а для окремих товарів (пшениця, кукурудза, соняшникова олія) експортна складова формує основний ціновий орієнтир. За оцінками аналітичних агентств, кореляція між внутрішніми цінами на зернові в Україні та світовими котируваннями (CBOT, MATIF) становить 0,8—0,9, що свідчить про високий рівень цінової інтеграції [10].

Водночас слід враховувати вплив внутрішніх факторів, які зумовлюють відхилення від світових цін. Зокрема, у 2022—2023 рр. через блокаду портів і обмеження логістики внутрішні ціни на зерно були на 30-50 % нижчими за світові (FOB), що відображало зростання транспортних витрат і ризиків експорту. У 2024 р. ситуація частково стабілізувалася завдяки функціонуванню альтернативних експортних маршрутів ("коридори солідарності"), проте логістичний дисконт все ще зберігався на рівні 10—20 %.

Недосконалість біржових механізмів в Україні істотно обмежує формування повноцінних референтних цін на внутрішньому ринку. Низька ліквідність бірж, обмежена кількість стандартизованих контрактів та слабкий розвиток ринку деривативів призводять до того, що ціни часто формуються на основі індикативних або експортно-паритетних підходів, а не через конкурентні біржові торги [11]. У результаті відсутня єдина система цінових бенчмарків, що ускладнює укладання довгострокових контрактів і підвищує рівень ринкової невизначеності.

Повномасштабна війна стала системним шоком для механізмів ціноутворення в Україні, суттєво формуючи внутрішні, так і зовнішні параметри формування цін. Порушення традиційних логістичних ланцюгів, тимчасова блокада морських портів у 2022—2023 рр., зростання вартості перевезень та підвищення валютної волатильності призвели до різкого посилення цінових коливань і виникнення просторових (регіональних) диспропорцій. Зокрема, в окремі періоди 2022 р. вартість залізничної та автомобільної логістики зросла у 2—3 рази, що безпосередньо вплинуло на формування внутрішніх закупівельних цін.

За оцінками міжнародних організацій, глобальні ціни на зернові культури у 2022 р. зросли на 30-40 %, однак внутрішній український ринок продемонстрував протилежну динаміку: через обмежений доступ до експортної інфраструктури ціни на пшеницю та кукурудзу на внутрі-

шньому ринку були на 30—50 % нижчими за світові (FOB-порти Чорного моря) [12]. Це сформувало так званий "логістичний дисконт", який став ключовим чинником деформації цінових сигналів. У 2023—2024 рр. із частковим відновленням експортних маршрутів (зокрема через "зерновий коридор" та "шляхи солідарності" ЄС) цей розрив скоротився, однак залишався на рівні 10—20 %.

Додатковим фактором нестабільності стали валютні коливання. Девальвація гривні у 2022 р. (офіційний курс був скоригований приблизно на 25 %) спричинила зростання внутрішніх цін на імпортні ресурси (паливо, добрива, засоби захисту рослин), що, у свою чергу, вплинуло на собівартість виробництва та цінову поведінку аграрних підприємств. Водночас висока частка експортної виручки в аграрному секторі частково компенсувала негативний вплив валютних ризиків, але посилила залежність цін від зовнішньої кон'юнктури.

У цих умовах суттєво зросла роль державного регулювання та міжнародної підтримки. Держава активно використовувала інструменти стабілізації ринку, зокрема координацію експорту, підтримку логістичної інфраструктури, спрощення митних процедур та участь у міжнародних ініціативах. "Коридори солідарності" ЄС у 2023—2024 рр. забезпечили понад 50 % експорту української агропродукції, що стало критично важливим для відновлення ринкової рівноваги. Крім того, міжнародні фінансові інституції (Світовий банк, ЄБРР) спрямували мільярдні програми підтримки аграрного сектору, що дозволило частково стабілізувати виробництво та ринкову інфраструктуру.

Водночас воєнні умови актуалізували необхідність розвитку біржових механізмів управління ризиками. Висока волатильність цін, яка у 2022—2023 рр. у окремі періоди перевищувала 20—30 % протягом маркетингового року, підвищила попит на інструменти хеджування. Проте в Україні ринок деривативів залишається недостатньо розвиненим, що обмежує можливості виробників і трейдерів захищати свої доходи від цінових коливань. У світовій практиці (CME, Euronext) до 80—90 % операцій на товарних біржах припадає саме на похідні інструменти, тоді як в Україні цей сегмент фактично перебуває на початковій стадії розвитку.

Для підвищення ефективності функціонування організованих товарних ринків в Україні необхідна реалізація комплексної стратегії, що охоплює інституційні, технологічні та економічні аспекти розвитку. У сучасних умовах така стратегія має враховувати як воєнні виклики, так і євроінтеграційні орієнтири, забезпечуючи формування конкурентоспроможної та прозорої ринкової інфраструктури.

Передусім, ключовим напрямом є розвиток біржової інфраструктури та підвищення ліквідності ринку. Це передбачає консолідацію біржових майданчиків, створення єдиних стандартів торгівлі, впровадження централізованих клірингових систем і механізмів гарантування виконання контрактів. Підвищення ліквідності можливе через розширення кола учасників, зокрема за рахунок залучення міжнародних трейдерів, фінансових інституцій та інституційних інвесторів, а також стимулювання укладання угод саме на організованих ринках.

Важливим напрямом є впровадження та розвиток деривативних інструментів (ф'ючерсів, опціонів, форвардів),

що дозволяють ефективно управляти ціновими ризиками. Формування повноцінного ринку деривативів потребує не лише нормативного забезпечення, а й розвитку інфраструктури клірингу, систем маржинального забезпечення та підвищення фінансової грамотності учасників ринку. Це особливо актуально для аграрного сектору, де рівень цінової волатильності залишається високим.

Забезпечення прозорості ціноутворення та доступу до ринкової інформації є ще одним критично важливим завданням. Йдеться про створення відкритих інформаційно-аналітичних платформ, які акумулюватимуть дані про біржові котирування, обсяги торгів, структуру попиту і пропозиції. Впровадження національних цінових індикаторів (benchmark prices) дозволить підвищити довіру до ринку та сприятиме формуванню єдиної системи цінових орієнтирів.

Не менш важливою є гармонізація регуляторного середовища з нормами Європейського Союзу, зокрема імплементація положень MiFID II, EMIR та інших директив, що регулюють функціонування фінансових і товарних ринків. Це сприятиме підвищенню прозорості, захисту прав учасників ринку та інтеграції українських бірж у європейський економічний простір.

Розвиток цифрових платформ торгівлі та аналітики є сучасним драйвером трансформації організованих ринків. Використання електронних торговельних систем, блокчейн-технологій, big data та інструментів штучного інтелекту дозволяє підвищити швидкість укладання угод, знизити транзакційні витрати та забезпечити більш точний аналіз ринкової кон'юнктури. Особливу роль можуть відігравати державні та приватні цифрові платформи, інтегровані з міжнародними ринками.

Окремої уваги потребує стимулювання участі малих і середніх виробників у біржовій торгівлі. Це може бути досягнуто через розвиток кооперативних моделей, створення агрегаторів пропозиції, надання фінансових стимулів і консультаційної підтримки, а також спрощення процедур доступу до біржових інструментів. Залучення цієї категорії учасників дозволить розширити пропозицію на ринку, підвищити конкуренцію та зміцнити цінову репрезентативність.

Узагальнюючи, реалізація зазначених напрямів сприятиме формуванню ефективної, прозорої та інституційно зрілої системи організованих товарних ринків в Україні, здатної забезпечити якісне ціноутворення, зниження ризиків і сталий розвиток агропродовольчого сектору в умовах глобальної нестабільності та післявоєнного відновлення.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Організовані товарні ринки є невід'ємним елементом сучасної ринкової економіки, оскільки забезпечують формування об'єктивних цінових сигналів, ефективний розподіл ресурсів і координацію взаємодії між основними учасниками ринку. Вони виступають інституційною основою інтеграції національної економіки у глобальні торговельні системи, сприяють підвищенню конкурентоспроможності продукції та розвитку ланцюгів доданої вартості. В Україні, однак, їх розвиток стримується низкою інституційних і структурних проблем,

серед яких ключовими є низька ліквідність біржових операцій, обмежена стандартизація товарів, недостатній розвиток ринку деривативів і фрагментарність регуляторного середовища. Умови повномасштабної війни додатково загострили ці проблеми через порушення логістики, зростання трансакційних витрат та підвищення загальної невизначеності економічного середовища.

Система ціноутворення на організованих товарних ринках України залишається недостатньо прозорою та повною мірою не виконує функцію формування репрезентативних ринкових орієнтирів. Значна залежність від зовнішніх факторів, зокрема світових котирувань, валютних коливань і логістичних обмежень, знижує стабільність цінних сигналів і ускладнює довгострокове планування діяльності суб'єктів господарювання. Відсутність розвинутої системи біржових бенчмарків та обмежене використання похідних фінансових інструментів призводять до підвищення цінних ризиків і зменшення передбачуваності ринкової кон'юнктури.

Водночас у сучасних умовах формуються об'єктивні передумови для вдосконалення системи функціонування організованих товарних ринків. Зокрема, активний розвиток цифрових технологій та електронних торговельних платформ сприяє підвищенню прозорості операцій і доступності ринку для широкого кола учасників. Поглиблення інтеграції з європейськими ринками, гармонізація нормативно-правової бази відповідно до стандартів ЄС, а також розвиток альтернативних логістичних маршрутів створюють нові можливості для формування ефективної ринкової інфраструктури. Важливу роль відіграє також потенційне впровадження повноцінного ринку деривативів, що дозволить забезпечити хеджування ризиків і підвищити стійкість агропродовольчих ринків.

Реалізація запропонованих напрямів розвитку сприятиме формуванню якісно нової моделі функціонування організованих товарних ринків в Україні, яка базуватиметься на принципах прозорості, конкурентності та інституційної ефективності. Це дозволить не лише знизити рівень цінних ризиків і підвищити ефективність ціноутворення, а й забезпечити зміцнення продовольчої безпеки, розвиток експортного потенціалу та інтеграцію України у світовий економічний простір на засадах сталого розвитку.

Література:

1. North D. C. Institutions, Institutional Change and Economic Performance. Cambridge: Cambridge University Press, 1990. 152 p.
2. Williamson O. E. The Economic Institutions of Capitalism: Firms, Markets, Relational Contracting. New York: Free Press, 1985. 450 p.
3. Квасницька Р. С., Свиноус І. В., Карпенко В. Л., Нікітченко С. О. Проблеми та перспективи розвитку біржової торгівлі в системі організованих ринків України. Агросвіт. 2025. № 20. С. 20—27.
4. Tereshchenko A. Проблеми та перспективи реалізації сільськогосподарської продукції на товарних біржах. Європейський науковий журнал економічних та фінансових інновацій. 2025. № 2 (16). С. 326—336.
5. Свиноус І., Сатир Л., Новікова В., Романюк Т., Ткачук Д. Електронні платформи торгівлі деривативами: можливості впровадження в Україні. Економічний аналіз. 2025. Т. 35. № 3. С. 43—53.

6. Bashlai S., Derevianko N. Ефективність використання деривативів для хеджування фінансових ризиків. Social Development: Economic and Legal Issues. 2025. № 6.

7. UNCTAD. Commodities and Development Report. Geneva: UNCTAD, 2019, 2023.

8. Svynous I., Romaniuk T., Tkachuk D., Kharchyshyna O. Кліринг та розрахунки на ринку деривативів: проблеми та перспективи для України. Економічний аналіз. 2025. Т. 35. № 2. С. 555—565.

9. World Bank. Commodity Markets Outlook. Washington, DC: World Bank, 2022. URL: <https://www.worldbank.org/en/research/commodity-markets>

10. OECD. Agricultural Outlook 2022—2031. Paris: OECD Publishing, 2022.

11. Криховецька З. М. Проблеми та шляхи розвитку товарного біржового ринку в Україні. Сталий розвиток економіки. 2016. № 2 (31). С. 23—31.

12. USDA. World Agricultural Supply and Demand Estimates (WASDE). Washington, DC: USDA, 2022.

References:

1. North, D. (1990), Institutions, Institutional Change and Economic Performance, Cambridge University Press, Cambridge, UK.
2. Williamson, O. (1985), The Economic Institutions of Capitalism. Free Press, New York, USA.
3. Kvasnyts'ka. R. S., Svynous. I. V., Karpenko. V. L. and Nikitchenko. S. O. (2025), "Problems and Prospects for the Development of Exchange Trading in the System of Organized Markets of Ukraine", Ahrosvit, Vol. 20, pp. 20—27.
4. Tereshchenko, A. (2025), "Problems and prospects of selling agricultural products on commodity exchanges", Yevropejs'kyj naukovyj zhurnal ekonomichnykh ta finansovykh innovatsij, Vol. 2 (16), pp. 326—336.
5. Svynous, I., Satyr, L., Novikova, V., Romaniuk, T. and Tkachuk, D. (2025), "Electronic platforms for trading derivatives: possibilities of implementation in Ukraine", Ekonomichnyj analiz, Vol. 35, no. 3, pp. 43—53.
6. Bashlai, S. and Derevianko, N. (2025), "Effectiveness of using derivatives for hedging financial risks", Social Development: Economic and Legal Issues, Vol. 6.
7. UNCTAD (2023), Commodities and Development Report, UNCTAD, Geneva.
8. Svynous, I., Romaniuk, T. Tkachuk, D., and Kharchyshyna O. (2025), "Clearing and Settlement in the Derivatives Market: Problems and Prospects for Ukraine", Ekonomichnyj analiz, Vol. 35. 2, pp. 555—565.
9. World Bank (2022), "Commodity Markets Outlook", available at: <https://www.worldbank.org/en/research/commodity-markets> (Accessed 05 March 2026).
10. OECD (2022), Agricultural Outlook 2022-2031, OECD Publishing, Paris, France.
11. Krykhovetska, Z. M. (2016), "Problems and Ways of Development of the Commodity Exchange Market in Ukraine", Sustainable Economic Development, vol. 2 (31), pp. 23—31.
12. USDA (2022), World Agricultural Supply and Demand Estimates (WASDE), Washington, DC, USA.

Отримано редакцією журналу / Received: 21.03.26

Процеженовано / Revised: 01.04.26

Схвалено до друку / Accepted: 09.04.26